

Мала Лілія Віталіївна,
студентка 3 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – асистент Спасова К.І.

ІНСТИТУТ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

В сучасному світі сурогатне материнство представляє собою суперечливе явище як у сфері права, так і з точки зору суспільної моралі. Підтвердженням цьому є заборона низкою країн такої можливості на законодавчому рівні, але, в той же час, легалізація виключно некомерційного сурогатного материнства в інших. Що ж до України, то вона відноситься до переліку держав, в національному законодавстві яких закріплена такий репродуктивний метод. Однак практика показує, що значна кількість вагомих питань до сих пір не знайшли правового регулювання чинними нормативно-правовими актами, що створює перешкоди, для належного функціонування даного інституту.

Вивчаючи світовий досвід щодо регулювання сурогатного материнства, необхідно приділити увагу факту, що воно заборонене у провідних країнах Європи, а саме – Німеччині та Франції. На противагу цьому, даний інститут легалізований в більшості штатах США та є достатньо розвиненим. В Австралії, Великобританії, Данії, Ізраїлі, Канаді та Нідерландах сурогатне материнство виступає лише як некомерційне. Ця особливість полягає в тому, що сурогатна матір не отримує кошти, а реклама такої технології і підбір сурогатних матерів заборонені законом.

В українському законодавстві наведене явище закріплюється в нормі ч. 2 ст. 123 Сімейного кодексу, відповідно до якої у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя [1]; а також, у Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України № 787 від 09.09.2013 р, що передбачає медичні показання до застосування методу сурогатного материнства і алгоритм лікування.

Слід приділити увагу такому факту, що ч. 2 ст. 123 Сімейного кодексу України було трансформовано в 2011 році – дописавши після словосполучення «зчатого подружжям» слова «чоловіком і жінкою» – таким чином, викресливши можливість користування послугами сурогатного материнства іноземних громадян, зареєстрованих в одностатевих шлюбах.

Українським законодавством встановлено походження дитини у випадку застосування допоміжної репродуктивної технології (сурогатного материнства), закріплено перелік медичних показань щодо застосування даного методу і процедуру реєстрації таких дітей в органах реєстрації. Однак, значна кількість вагомих питань, що стосуються наведеного явища, на жаль, знаходяться поза правовим регулюванням.

Невирішеним остається питання, що стосується форми і змісту договору про виношування дитини сурогатною матір'ю. Проблема полягає у відсутності законодавчих вимог обов'язкового нотаріального посвідчення вищевказаних договорів. З цього випливає, що для укладення такого договору буде достатньо простої письмової форми. Проте, наказом Міністерства охорони здоров'я №787 передбачається наявність нотаріально завіреної копії договору між сурогатною матір'ю і подружжям, що свідчить про необхідність нотаріального посвідчення і самого договору.

Зважаючи на це, сьогодні виникає потреба закріплення змісту таких договорів на законодавчому рівні. Доцільно було б встановити обов'язок сурогатної матері дотримуватися рекомендацій лікаря і надавати відомості про стан здоров'я як свого так і виношуваної дитини. Окрім цього, слід на законодавчому рівні закріпити перелік істотних умов договору сурогатного материнства, для запобігання можливому виникненню суперечностей між сторонами у майбутньому. До них, доцільно було б віднести: строк, протягом якого сурогатна матір зобов'язана передати дитину подружжю, а подружжя повинні забрати дитину; місце, де сурогатна матір буде проживати протягом періоду виношування дитини; розмір грошової винагороди за виношування і народження дитини; процедуру компенсації затрат на медичне обслуговування, харчування, проживання під час виношування дитини, пологовий і післяпологовий період [2].

Сьогодні, досить часто, обговорюється питання можливості іноземних громадян тих держав, де сурогатне материнство заборонено, брати участь у зазначеній програмі. Адже, через це виникає правова колізія, що породжує великі ризики заборони вивезення дитини в такі країни, на підставі проблеми з оформленням документів для вивозу [3].

Аналізуючи вітчизняне законодавство, можна зазначити, що починаючи з 2011 року законодавець намагається вдосконалювати регламентацію сурогатного материнства. Так, у 2011 році було зареєстровано два законопроекти, що стосуються законодавчого регулювання сурогатного материнства.

Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних

технологій» №8282 від 23.03.2011 р. охоплював норми, які передбачали заборону щодо участі іноземних громадян тих країн, де такий метод є поза законом. Проте, даний законопроект не був прийнятий через його суперечливий характер. Однією з основних умов його несхвалення було те, що залишається неурегульованим питання – на кого буде покладений обов’язок ведення переліку таких країн та підтримання його актуальності.

Наступним був проект Закону « Про допоміжне материнство » № 8703 від 17.06.2011 р., що передбачав розширення кола осіб, що мають право брати участь у програмі сурогатного материнства. Закріплювалося надання права парі, що перебуває у незареєстрованому шлюбі; самотній жінці або чоловіку. Також, відповідно до цього законопроекту, пропонувалося передбачати деякі соціальні показники до використання методу сурогатного материнства. До цих показників відносилися бажання жінки/чоловіка стати матір’ю/батьком. Окрім цього, пропонувалося розділити допоміжні репродуктивні технології на державні та приватні. Перше повинно було фінансуватися за рахунок державного бюджету, друге – за власні кошти.

Необхідно вказати той факт, що обидва законопроекти не були прийняті Верховною Радою України. Це було викликано тим, що вони не вирішували прогалин у законодавстві, що стосуються допоміжних репродуктивних технологій. Однак, сьогодні, цей інститут потребує комплексного підходу при його нормативному регулюванні завдяки прийняттю окремого закону.

Досліджуючи правові аспекти регулювання сурогатного материнства, слід зазначити, що найбільш прогресивною державою у цьому питанні є США. У багатьох столицях штатів працюють агентства з застосування методу сурогатного материнства. Американське законодавство не має єдиної правової бази, яка б регулювала використання цього методу штучного запліднення. Кожний зі штатів Америки має самостійну законодавчу базу, проте яка не повинна суперечити федеральним законам. Саме тому виникає така ситуація, коли сурогатне материнство дозволено в одних і заборонено в інших штатах.

Штат Каліфорнія є досить прогресивним у сфері застосування методу сурогатного материнства, в якому надаються міжнародні послуги сурогатних матерів. В Каліфорнії діє принцип, що закріплений на законодавчому рівні, відповідно до якого всі права на дитину, народжену сурогатною матір’ю належать генетичним батькам [4]. В деяких інших штатах США, зокрема у Вірджинії, забороненим є тільки комерційне сурогатне материнство. У випадку використання даного методу у штаті Вірджинія договір сурогатного материнства ґрунтується на взаємній згоді обох сторін та укладається судом. Одночасно призначається опікун, який повинен представляти інтереси

дитини до моменту її передачі замовникам. При юридичному оформленні батьківських прав пріоритет надається законним батькам, які відповідно до медичних обстежень не могли мати дитину і виявили бажання скористатися методом сурогатного материнства.

Оскільки Україна є досить молодою державою і знаходиться на стадії становлення, тому питання пов'язані із застосуванням методу сурогатного материнства та репродуктивними технологіями є ще не достатньо вругельованими законодавством. Через те що в Україні на теперішній час ще не прийнятий закон який би регулював застосування допоміжних репродуктивних технологій, а норми, які закріплені у чинному Сімейному Кодексі лише опосередковано регулюють це питання, правову базу сурогатного материнства складає договір між сурогатною матір'ю та біологічними батьками. Умовами цього договору закріплюється зобов'язання сурогатної матері передати подружжю дитину для усиновлення та обумовлює розмір і порядок сплати платежів, що їй належать. Але на сьогодні досить часто виникають спори щодо недійсності таких договорів, адже часто вони обтяжені використанням важкого матеріального становища слабкої сторони на не вигідних для неї умовах.

Крім того, серйозною проблемою є неврегульованість українським законодавством випадків, коли сурогатні матері відмовляються віддавати народжену дитину її генетичним батькам або, коли дітей, що народжуються з певними вадами, відмовляються забирати генетичні батьки. У зв'язку з цим інтереси новонароджених дітей залишаються незахищеними.

Тому для усунення проблем та недосконалостей у сфері регулювання сурогатного материнства було б доцільним на законодавчому рівні закріпити положення, відповідно до якого дозволяється використання цього репродуктивного методу лише у разі, коли жінка об'єктивно не здатна народити дитину і цей факт засвідчений лікарем. Крім того, з метою обмеження можливості шахрайства необхідно передбачити коло суб'єктів, які мають право займатися цим видом діяльності, та включити до їх складу медичні установи, органи опіки і піклування. Ще важливою умовою розвитку цього інституту в Україні є чітка регламентація істотних умов договору про сурогатне материнство на законодавчому рівні, що забезпечить захист прав та інтересі усіх сторін договору та запобігатиме виникненню спорів щодо умов договору у подальшому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22 (31.05.2002). – Ст. 135

2. Таланов Ю. Ю. Актуальні проблеми сурогатного материнства в законодавстві України // Вісн. Харків. Нац. ун-ту внутр. справ. – Х., 2012. – Вип. 1. – С. 360-369.
3. Явор О. А. Правові аспекти сурогатного материнства // Універсальні наукові записки. – 2012. – № 4. – С. 127-133.
4. Оніщенко О.В. Сурогатне материнство в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект / О. В. Оніщенко, П. Ю. Козіна // Юридичний вісник. – 2015. – № 3 (36). – С. 102–108.

Негра Дар'я Олександрівна,
студентка 3 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – асистент Спасова К.І.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОДНОГО З ПОДРУЖЖЯ (ДРУЖИНИ): ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

На сучасному етапі розвитку України проблема рівності статей, чи гендерної рівності, є однією з найменш вивчених в рамках права. Важливим при дослідженні цієї проблематики є аналіз історичного аспекту правового статусу дружини в подружжі, оскільки, вплив різних політичних, економічних і соціальних змін на правове становище чоловіка і дружини в шлюбі завжди носило неоднозначний характер і проявлялося в диференційованому підході до реалізації їхніх прав і свобод.

Перш за все, дослідження правового статусу дружини варто розпочати із його витоків – з дохристиянських часів. Цей період характеризується обмеженістю прав дружини, оскільки остання не вступала самостійно у правове життя, не мала повного спектру прав й часто була так званим «інвентарем» чоловіка, перебувала у його власності. Більше того, жорстокість тогочасних звичаїв, що виступали регулятором сімейних відносин, давали змогу чоловікові вбити дружину за подружню зраду, нерідкими були й випадки спалення дружини разом із чоловіком після смерті останнього. Не дивлячись на всю складність правового статусу дружини в окреслений період, вона могла бути ініціатором розлучення у випадку особистого звернення до архонта та надання доказів для обґрунтованості своїх вимог. При цьому, як стверджує Соловійова В., у разі розлучення дружина відсилалася до батьківського дому з поверненням її приданого [3, с. 24].

Початок Х ст. ознаменував покращення правового статусу дружини в подружжі, оскільки вона здобула особисті права та стала дієздатним членом